

Met veel of weinig leerlingen in een klas, maakt het een verschil?

“Minder leerlingen per klas, dat klinkt sympathiek. Maar dat is heel kostelijk en het is niet bewezen dat het werkt”. Een andere reactie die pleitbezorgers voor een betere omkadering soms horen, luidt: “O.K. Maar laat ons beginnen met een betere lerarenopleiding. Voorzie ze van hulpmiddelen zodat ze voordeel halen uit die kleinere klassen. Anders zal dat niets opleveren”. Wat is hier van aan? Is het waar dat kleinere klassen op zich tot niets strekken?

In dit dossier zullen we deze opmerkingen bespreken. We zullen ons baseren op drie onderzoeken. We beginnen met het Amerikaanse STAR-onderzoek. Voor de trouwe lezers van “*De democratische school*” geen onbekend terrein want Nico Hirtt heeft reeds vroeger artikels (1) gewijd aan dit grootschalig longitudinaal onderzoek waarbij de (latere) prestaties worden vergeleken van leerlingen die vier jaar in normale klassen lagere school liepen met leerlingen die eerst in kleine klassen zaten. De tweede studie is een onderzoek naar de effecten van de splitsing van de klassen die vanaf 1962 in Zweden werd ingevoerd. De derde studie is een meta-analyse uitgevoerd door een Frans overheidsinstituut waarbij 11 onderzoeken met betrekking tot de effecten van kleinere klassen worden vergeleken. We vroegen ons af of zich uit al deze onderzoeken betrouwbare trends aftekenen die tot concrete besluiten leiden. Uit de drie hier bestudeerde onderzoeken blijkt dat het niet ernstig of niet intellectueel eerlijk is te twijfelen aan het positieve effect van een intelligente toepassing van het verminderen van de klasgrootte.

A.. STAR-onderzoek: kleinere klassen zijn duurzaam efficiënt

STAR staat voor Student-Teacher Achievement Ratio (2). Het blijft tot op heden een van de meest invloedrijke onderzoeken die uitgevoerd werden naar het effect van de vermindering van het aantal leerlingen per klas. Zowel door de omvang als door de duur van het onderzoek en de analysemethode. Het onderzoek werd gerealiseerd in de Verenigde Staten, in de staat Tennessee. In totaal waren er ongeveer 11.000 leerlingen bij betrokken. Het gedeelte van de enquête dat men “actief” zou kunnen noemen speelde zich af tussen 1985 en 1989. Vier jaar lang werden 6600 leerlingen van 79 basisscholen voor de ene helft in kleine klassen en voor de andere helft in normale klassen ingedeeld. In totaal waren er 325 klassen bij betrokken. Onder “kleine klassen” verstond men klassen met 13 à 17 leerlingen, onder “normale klassen” groepen van 22 à 25 leerlingen. De vier betreffende leerjaren waren het equivalent van onze derde kleuterklas en eerste drie jaren van de lagere school. Naast deze 6600 leerlingen werden er meer dan 4000 leerlingen verdeeld in “normale klassen” maar met extra personeel voor remediering. .

Willekeurige toewijzing

Welke leerlingen en welke onderwijzers hadden het geluk in een kleine klas terecht te komen? Deze keuze werd gemaakt door het team van onderzoekers van de Universiteit van Tennessee op basis van de naamlijsten. Dus op volstrekt willekeurige wijze. Verder zullen we zien dat dit belangrijk is.

Alle leerlingen van de steekproef werden onderworpen aan testen per semester, net als de andere leerlingen in de Staat Tennessee. Een van de interessante aspecten van dit onderzoek is dat het niet opgehouden is in 1989. Na deze datum zijn de betrokken leerlingen allemaal teruggeplaatst in “normale” klassen. Maar het onderzoeksteam is hun resultaten bij testen en andere parameters blijven opvolgen tot aan het einde van hun middelbare studies.

Heel betekenisvolle cijfers

Tabel 1. Vergelijkingen tussen leerlingen uit de “kleine” en de “normale” klassen

<i>Gemiddelde voorsprong van de leerlingen die eerst 4 jaar in kleine klassen zaten</i>	<i>Grade 4 (4de jaar lager)</i>	<i>Grade 8 (2de jaar secundair)</i>
Wiskunde	6 maanden	12 maanden
Lezen	9 maanden	13 maanden

<i>In het tiende jaar ...</i>	<i>Leerlingen «kleine klassen»</i>	<i>Leerlingen «normale klassen»</i>
Leerlingen met schoolvertraging (minstens eenmaal zittenblijven)	16,7 %	43,5 %
Leerlingen die afgehaakt hebben (vroegtijdige uitstroom)	1,8 %	8,5 %
Absenteïsme (aantal dagen afwezig per jaar en per 100 leerlingen)	32 dagen	62 dagen
Gemiddelde score wiskunde	73,5 /100	62,5 /100

Wat stellen we in de tabel hierboven vast?

Als ze in het 4e jaar (grade 4) van het lager onderwijs (grade 4 komt overeen met ons derde leerjaar lager onderwijs) zitten, ziet men dat de leerlingen die vier jaar onderricht hebben kunnen krijgen in kleine klassen, genieten van een gemiddelde voorsprong van zes maanden in wiskunde en van negen maanden in lezen. Deze voorsprong is behoorlijk spectaculair en kan onder geen beding aan het toeval worden toegeschreven. Dit is statistisch zeer betekenisvol. Laten we niet vergeten dat we het hebben over leerlingen van ongeveer tien jaar oud.

In het tweede middelbaar zien we dat de voorsprong nog sterker is geworden: 12 maanden voor wiskunde, 13 maanden voor lezen. Alhoewel ze teruggezet werden in normale klassen, hebben diegenen die in het begin van hun schoolloopbaan in kleinere klassen hebben gezeten, blijkbaar een betere verhouding met de kennis en de school opgebouwd die hen toelaat vlugger vooruit te gaan. Sneller dan hun leeftijdsgenoten die dit geluk niet hebben gehad. Dit is natuurlijk een hoogst interessante vaststelling.

Men kan ook andere parameters vergelijken. Bijvoorbeeld, op het einde van ons vierde middelbaar (het tiende jaar in de Verenigde Staten). Men ziet dat het percentage leerlingen “met leerachterstand” (d.w.z. die minstens één keer het jaar overgedaan hebben) van de ene categorie naar de andere evolueert van 16,7% naar 43,5%. Een zeer betekenisvol verschil.

Wat dan te zeggen over het vroegtijdig schoolverlaten dat meer dan verviervoudigt (van 1,8% naar 8,5%) ?. Wat betreft het absenteïsme, dat wordt ongeveer gehalveerd bij de leerlingen van de eerste categorie. Tenslotte als men terugkeert naar meer academische overwegingen, bemerkt men dat het gemiddeld cijfer voor wiskunde bij hen meer dan 10% hoger ligt, wat opnieuw zeer betekenisvol is.

Slaagpercentage

Tabel 2. Vergelijking tussen leerlingen uit de “kleine” en de “normale” klassen wat betreft het behalen van het diploma secundair onderwijs

Diploma's secundair onderwijs

Table 2
Graduation Rates and Academic Achievement by Small-Class Participation

Years in a small class	Percentage graduating			Mean achievement score ^a	
	Free lunch	No free lunch	All	Reading	Mathematics
0 (full-size classes)	70.2	83.7	76.3	49.58	49.59
1	68.1	78.3	72.8	49.33	49.32
2	70.1	85.2	76.8	50.00	50.01
3	79.6	82.8	81.1	50.75	50.72
4	88.2	87.0	87.8	52.83	52.81

^a Principal component scores plus constant (50). Standard deviations are 5.19 (Reading) and 5.18 (Mathematics).

Jeremy D. Finn, Susan B. Gerber, Jayne Boyed-Zaharias, Small Classes in there Early Grdes, Academic Achiement, and Graduating From High School, Journal of Educational Psychology, Vol 97, No 2, pp. 214-223

De tabel hierboven vergelijkt het percentage geslaagde leerlingen op het einde van het secundair onderwijs (in de VS “High School”) in functie van het aantal jaren dat ze in kleine klassen zaten. We interesseren ons in dit kader niet aan hen waarvoor dit aantal een, twee of drie is. Het gaat dan immers alleen om leerlingen die niet in totaliteit hebben kunnen deelnemen aan wat men de actieve ervaring heeft genoemd. Dit om verscheidene redenen, bijvoorbeeld een verhuis. Hier gaat het dus om een klein aantal. Nul jaar komt uiteraard overeen met leerlingen die normale klassen gevolgd hebben tijdens het onderzoek. Het interessante aan deze tabel is dat die ook toelaat de leerlingen te vergelijken op basis van hun sociale herkomst. Inderdaad, de categorie “gratis lunch” verwijst naar leerlingen die recht hebben op een gratis warme maaltijd 's middags. In Tennessee is dat voor leerlingen uit volkse – wij zouden wellicht zeggen “kansarme” - milieus.

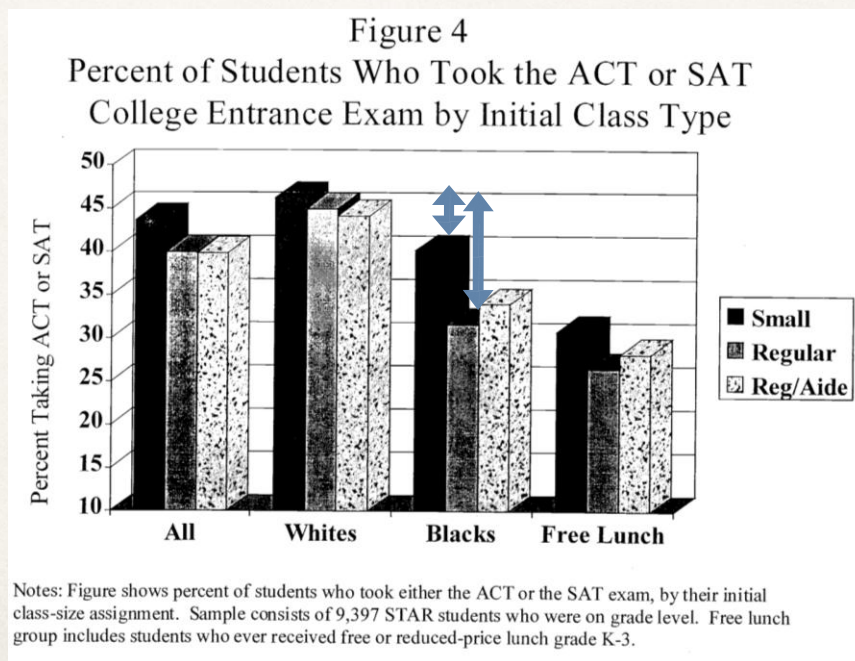
Men kan natuurlijk ook kijken naar de rijen of de kolommen. Dit laat toe op een iets andere manier tot dezelfde besluiten te komen. Laten we beginnen met de rijen. Voor de leerlingen die de normale klassen gevolgd hebben is de kloof tussen wat we gemakshalve de “rijken” en de “armen” zullen noemen heel spectaculair. In dit geval omvatten de “rijken” ook de middenklasse. Er is een kloof van meer dan 13%. Meer dan 83% van de “rijken” bekommt een diploma van het middelbaar onderwijs. Tegenover nauwelijks 70% van de “armen”. Een uitgesproken verschil dus. Voor de leerlingen van de kleine klassen, merkt men geen verschil meer. Er is zelfs een voordeel van 1% voor de “armen”. Die 1% valt wellicht binnen de foutenmarge. Er is geen kloof meer, dat is het enige wat te onthouden is. Wat op zich al erg spectaculair is. Als men eerder naar de kolommen kijkt, bemerkt men een zeer spectaculaire vooruitgang voor de “armen” tussen de normale en de kleine klassen, natuurlijk geen verrassing. Dat terwijl de vooruitgang veel zwakker is voor de “rijken”. Maar niet onbestaand.

Als we kijken naar de rechterkant van de tabel met betrekking tot de cijfers bekomen op het einde van het middelbaar voor lezen en wiskunde, dan stellen we een vooruitgang vast van iets meer dan drie punten voor de twee vakken tussen de leerlingen van de normale klassen en die van de kleine klassen. Als men in acht neemt dat de standaardafwijking van de grootte-orde van vijf is, is een vooruitgang van ongeveer $\frac{3}{5}$ van de standaardafwijking verre van verwaarloosbaar (de standaardafwijking komt ruwweg overeen met het bereik waarbinnen de meeste resultaten zich bevinden).

Toegang tot het Hoger Onderwijs

Tabel 3. Vergelijking tussen leerlingen uit de “kleine” en de “normale” klassen wat betreft de toegang tot het hoger onderwijs

Toegang tot het hoger onderwijs

De tabel hierboven is samengesteld uit vier sets van drie kolommen. De hoogte van de kolom weerspiegelt het percentage leerlingen die geslaagd zijn voor de toegangsproof tot het hoger onderwijs. De zwarte kolommen tonen het percentage van leerlingen die in het begin van hun schooltijd in kleine klassen hebben gezeten. Bedenk dat ze op dat moment in feite al negen jaar in normale klassen zitten. De donkergrijze kolommen illustreren het percentage van leerlingen die de ganse tijd in normale klassen hebben gezeten. De lichtgrijze (gevlekte) geven het percentage van leerlingen die in normale klassen zaten maar konden genieten van extra remediering.

Voor het linkerdeel van de grafiek, dat betrekking heeft op het geheel van de steekproef, zien we dat alleen de kleine klassen het verschil maken. Men merkt geen beduidend verschil tussen de andere leerlingen “met” of “zonder” mogelijkheid tot extra remediering. Wat betreft de twee sets kolommen in het midden, heeft men meer een etnische classificatie: de blanken en de zwarten. Ook al is het misschien schokkend, in de Verenigde Staten komt dat duidelijk overeen met een sociale tweedeling. Blanken behoren meestal tot de bevoorrechte of tot de middenklasse. Zwarten zijn heel vaak arm en de reden hiervan is te vinden in de geschiedenis van dit land. En wat neemt men waar?

Voor blanken zijn de verschillen al bij al vrij beperkt. Voor zwarten zijn er twee opmerkelijke vaststellingen. Enerzijds stelt men vast dat voor zwarten (voor de armen dus) de aanwezigheid in kleine klassen staat voor een aanzienlijk voordeel wat betreft de toegang tot hoger onderwijs. Ook het feit dat ze hebben kunnen genieten van extra remediering verhoogt de kansen op toegang tot het hoger onderwijs, maar het effect is minder groot dan bij de leerlingen uit de kleine klassen. Anderzijds, merkt men ook op dat de verschillen tussen blanken en zwarten die de kleine klassen hebben gevolgd vrij klein zijn (kleine pijl). En dat ze daarentegen zeer groot zijn tussen hen die de normale klassen hebben gevolgd (grote pijl). Het blok uiterst rechts, betreft de gratis lunches, d.w.z. de armen en deze keer alle etnische groepen samen. We vinden dezelfde lessen terug. En we kunnen vaststellen dat hier de toegangspercentages zwakker zijn. Dit is helaas normaal want hier ontmoeten alle armen elkaar. Dit illustreert terloops dat er onder de zwarte Amerikanen ook middenklasse families en zelfs families van de hogere burgerij zijn, ook al zijn ze statistisch gezien minder talrijk.

Besluit

Uit dit breed opgezette onderzoek blijkt dat de jongeren uit volkse middens veel baat hebben bij het zitten in weinig bevolkte klassen gedurende de eerste jaren van hun schooltijd. Dit besluit tekent zich duidelijk af, ongeacht het gehanteerd criterium. Deze criteria kunnen de niveaus zijn, die worden bereikt juist na het les volgen in kleine klassen. Maar ook de niveaus die veel later bereikt worden. Zozeer zelfs dat ook aanzienlijk betere cijfers worden behaald zowel voor het behalen van een diploma van het middelbaar als voor de toegang tot hoger onderwijs. Of men kan kijken naar minder direct academische criteria zoals het percentage vroegtijdige schoolverlaters of het absentisme. De leerlingen uit de “kleine klassen” komen er stevast het best uit, zelfs als ze reeds lang herplaatst zijn in normale klassen.

B. Zweden: splitsing klassen werkt

In 1962 heeft de Zweedse regering een wet gestemd die de klasgrootte formeel beperkte. De norm werd maximaal 25 leerlingen in de eerste drie klassen van de lagere school en maximaal 30 voor de volgende jaren tot het einde van de leerplicht, die toen eindigde in het derde middelbaar. Sommigen zullen misschien opmerken dat dit niet erg ambitieus was. Maar het interessante met betrekking tot de studie waarover we het gaan hebben, is dat deze hervorming een automatische splitsing teweegbracht van zodra de norm overschreden werd. Met andere woorden, zodra een 26ste of een 31ste leerling de klas binnen kwam, werd die klas automatisch gesplitst. Ongeacht de wensen van de directie die natuurlijk, even automatisch, de middelen ontving om de splitsing te organiseren. Dat betekent dat er op bepaalde plaatsen kleine klassen van 12 of 13 leerlingen verschenen aan het begin van de opleiding en van 15 of 16 leerlingen in latere jaren. Op andere plaatsen kon men nog grote klassen waarnemen. Tot 25 of 30 leerlingen, afhankelijk van het niveau.

Meetbare langetermijneffecten

Veel later, in 2011, heeft een team van onderzoekers beslist te proberen bij de betrokken personen de langetermijneffecten van het verminderen van het aantal leerlingen per klas vast te stellen (3). Daartoe hebben ze groepen leerlingen onderzocht. Sommige zaten de laatste drie jaar van de lagere school in kleine klassen en andere in veel grotere klassen. De onderzoekers hebben die groepen gevolgd in het middelbaar, daarna in het hoger onderwijs en uiteindelijk in het actieve leven.

Zij hebben kunnen aantonen dat leerlingen die in kleine klassen zaten zowel op cognitief als op niet-cognitief vlak (attitudes, socialisatie, enz.) betere scores haalden. Dit onderzoek is bijzonder technisch. Het geeft aanleiding tot de productie van zeer interessante tabellen en grafieken. Spijtig genoeg zijn die behoorlijk ontoegankelijk voor gewone stervelingen. We zullen ons hier tevreden stellen met op te merken dat de voordelen van kleine klassen vast te stellen zijn op de leeftijd van 13 jaar. Dat is net na die studiejaren. Maar dat ze ook vast te stellen zijn op 16 en 18 jarige leeftijd, veel later. Tenslotte hebben de onderzoekers geduldig de beroepsloopbanen gereconstrueerd. Zij hebben salarisvoordelen kunnen meten tussen 27 en 42 jarigen in functie van het aantal leerlingen

in hun klas in de lagere school Het lijkt misschien verrassend, maar men constateert een salarisverhoging van 1,3% per leerling minder in de klas. Zonder hier in te gaan op economische overwegingen, de enige manier om deze correlatie te verklaren is toe te geven dat zij die in de klassen met het minst aantal leerlingen zaten meestal in staat waren hogere studies te voltooien. Dat heeft hen geleid naar beter betaalde beroepen. Dit gegeven is statistisch betekenisvol. Dat wijst er op dat zij tot op dit niveau van hogere studies een voordeel behouden hebben door in minder bevolkte klassen te zitten in het lager onderwijs.

C. Frankrijk: een veelzeggende meta-analyse

Het *Institut des Politiques Publiques* (IPP) is een Frans onderzoeksorganisme, hoofdzakelijk gesubsidieerd door de overheidsinstanties, om te zorgen voor aanbevelingen betreffende overheidsbeleid. Het bestaat uit economen en die zetten bij het werk de bril van hun beroep op. In 2017 heeft dit organisme beslist tot een onderzoek om aan de Franse regering aanbevelingen te bezorgen betreffende de klasgrootte (4). Het belang van deze studie is dat het gaat om een meta-analyse. Dat betekent dat Franse onderzoekers verschillende studies over dit onderwerp gebundeld hebben en vergeleken. Zij hebben nagekeken of er constanten waren in de resultaten. Misschien waren er tegenstrijdigheden. In dat geval gingen ze na of het mogelijk is ze uit te leggen. Tenslotte keken ze of het mogelijk is te bepalen welke de meest betrouwbare factoren zouden zijn en waarom.

In totaal hebben ze 11 studies uit verschillende landen geanalyseerd. Daartoe behoren het STAR-onderzoek net als de Zweedse studie (Frederiksson) waarover we het al eerder hadden.

Welke zijn de besluiten van de meta-analyse van het Franse IPP? Ruw geschetst kan men ze in twee zinnen samenvatten.

1° De klasgrootte verminderen is een dure maatregel maar is doeltreffend beleid in de strijd tegen ongelijkheid als het doelgericht is en als de vermindering significant is. .

2° Dit beleid komt vooral de socio-economisch minst begunstigde leerlingen ten goede.

Vaak vertekening

Een ander besluit van het Franse team is dat het niet altijd gemakkelijk is de uitgevoerde enquêtes te interpreteren. Sommige enquêtes lijden immers aan wat men in de statistiek bias (vertekening) noemt. Een vrij frequent voorbeeld van bias is het volgende. Als een team van onderzoekers aan de directeur van een school zegt: "vorm klassen met minder leerlingen dan de norm voorschrijft en onze universiteit zal het verschil in kosten betalen", wat gaat er waarschijnlijk gebeuren? De directeur heeft het al in gedachten dat kleinere klassen meer kans hebben om zwakkere leerlingen ten goede te komen. Bewust of onbewust kan hij in de verleiding komen om in de, kunstmatig gemaakte, kleinere klassen leerlingen samen te brengen waarvan hij weet of vermoedt dat ze zwakker zijn. Hij doet dat met de beste bedoelingen. Maar, zo doende, creëert hij segregatie binnen de school en hij bemoeilijkt dus de omstandigheden om inzicht te krijgen. Het resultaat zou kunnen zijn dat de niveaus van kleinere klassen lager zijn. Dat is typisch een statistisch bias. In meerdere van de, in deze meta-analyse, waargenomen onderzoeken vindt men die terug.

Hoe bias vermijden? Een eerste methode is wat men in het jargon een gerandomiseerd experiment noemt. Dit wil zeggen een experiment waarin het toekennen van leerlingen aan grote of kleine klassen volledig willekeurig is. Dit is het geval in het STAR-onderzoek want het zijn de onderzoekers die de klassen hebben samengesteld op basis van namenlijsten. Hetzelfde geldt overigens voor het toekennen van leraars aan de verschillende klassen. Hier zou bias in de andere richting kunnen optreden. Immers, in sommige scholen, zouden ervaren leerkrachten de directie kunnen beïnvloeden om de kleinste klassen toegewezen te krijgen, waarvan zij weten dat het daar aangener is. Hieruit blijkt dus de waarde van de STAR studie. Ze vermijdt deze vertekeningen.

Een andere methode om bias te vermijden is die van “quasi experimenten”. In werkelijkheid wordt deze methode gebruikt voor onderzoeken die de resultaten vergelijken van leerlingen in grote en kleine klassen als die klassen in feite voornamelijk door het toeval gevormd worden. Dat is typisch het geval dat zich heeft voorgedaan in Zweden. Het splitsen van de klas gebeurde afhankelijk van het al dan niet opdagen van een leerling meer. Dat behoedt dus in zekere zin de studie van Frederiksson voor dit soort bias.

Doeltreffend in de lagere school

Negen van de elf onderzochte studies bestonden uit het verminderen van de grootte van sommige klassen in het lager onderwijs. Van deze negen studies hebben er zeven duidelijk betekenisvolle resultaten gegeven.

- Per leerling minder in de klas bemerkt men een verbetering van de prestaties van elke leerling van 2 à 3 %. Dat betekent dus dat de splitsing van een klas van 24 leerlingen de prestaties in het geheel met meer dan 20 à 30 % verbetert.

- Gemiddeld zijn de effecten twee keer groter voor de leerlingen uit volkse middens.

- Telkens de enquête het mogelijk maakt zijn ook effecten op lange termijn gemeten. Zo blijkt duidelijk dat leerlingen die in kleine klassen gezeten hebben meer dan de anderen deelnemen aan toelatingsexamens van het hoger onderwijs en er betere cijfers halen. Bovendien is de waarschijnlijkheid dat ze universitaire studies aanvatten, ook in afdelingen waar geen toegangsexamens zijn, groter dan die van hun medeleerlingen. En niet alleen in het gaan naar, maar ook in het succes is het verschil zichtbaar. Duidelijk gesteld, leerlingen die in de lagere school in kleinere klassen hebben gezeten volgen over het algemeen hogere studies dan de anderen. Dit heeft natuurlijk gevolgen voor het vinden van werk en voor het niveau van het inkomen.

Twee van de elf onderzochte studies bestonden uit het meten van het effect van de klasgrootte in het middelbaar onderwijs. Het gaat om een Noorse en een Franse studie. In dit geval waren de gemeten effecten zeer klein. Wat was de reden? De studie laat uiteraard niet toe die vraag te beantwoorden. Maar men kan misschien veronderstellen dat maatregelen die genomen worden op dit niveau zonder twijfel te laat komen. Enerzijds zouden leerlingen, die gedurende hun vroege kinderjaren een negatieve verhouding tot de school en tot de kennis hebben ontwikkeld, zonder twijfel veel moeilijkheden ondervinden om, eens in het middelbaar, deze mentaliteit om te keren. Anderzijds zou de achterstand, die zich heeft opgestapeld, een zodanige omvang hebben aangenomen dat die bijna onmogelijk in te halen is, zelfs in kleine klassen.

Zelfs zonder hervorming van de lerarenopleiding efficiënt

Een ander zeer belangrijk element. In geen van de door het *Institut des Politiques Publiques* (IPP) geraadpleegde studies ging de daling van de klasgrootte gepaard met een hervorming van de lerarenopleiding. Noch nationaal noch lokaal betreffende de leraren betrokken bij de experimenten. Dit ontbreken van een hervorming heeft niet verhinderd dat de resultaten van een vermindering van de klasgrootte globaal zeer positief waren. Om misverstanden te voorkomen: het gaat er hier niet om te zeggen dat de lerarenopleiding niet moet worden hervormd om de leraren meer hulpmiddelen te geven. De Franse onderzoekers zeggen zelfs expliciet dat, als we dat zouden doen, we hoogstwaarschijnlijk nog betere resultaten zouden krijgen. Het gaat er alleen maar om het idee te weerleggen dat eerst de lerarenopleiding zou moeten hervormd worden vóór elke maatregel met betrekking tot de klasgrootte. Dit is helemaal niet waar. En het zou waarschijnlijk van een beter oordeel getuigen andersom te beginnen.

De vraag blijft waarom het werkt. Ook hier moeten onderzoekers zich tevreden stellen met hypothesen. Maar degene die zij naar voren schuiven getuigen van gezond verstand voor elke leraar met een beetje ervaring.

1° Meer betrokkenheid van de leerlingen bij hun taken. In een kleinere groep is het voor een leraar gemakkelijker om tijd aan zijn leerlingen te besteden en bij hen een positieve relatie tot kennis en

school op te bouwen. Als deze relaties positiever zijn, is het zeer redelijk te denken dat de leerlingen meer gemotiveerd zullen zijn en dus meer energie zullen besteden aan hun schoolwerk. En meer prozaïsch, het is moeilijker om onopgemerkt te blijven in een groep van 15 dan in een groep van 30. Vandaar een grotere kans op betrokkenheid.

2° Elke leerkracht weet dat er minder problemen met tucht zijn in een kleine groep. En terwijl een leraar zich bezighoudt met tuchtproblemen, geeft hij geen les.

3° Zelfs afgezien van tuchtproblemen, in een kleine groep ligt de effectieve lestijd hoger. Al was het maar omdat dezelfde instructie niet drie keer moet worden herhaald, aangezien de leerlingen minder afleiding hebben.

4° In een kleine groep zijn de moeilijkheden van leerlingen voor een leerkracht veel gemakkelijker op te sporen. Enerzijds omdat hij de problemen met het begrijpen meteen kan opsporen, aangezien hij meer tijd heeft om aan elke leerling te besteden. En ook omdat de leerlingen hun moeilijkheden beter durven mee te delen door zich gemakkelijker uit te drukken zonder schroom. De leraar kan dan direct op de moeilijkheid reageren. We zitten als het ware in de preventie, eerder dan in de remediering. De remediering komt echter vaak later (als ze al plaatsvindt), na een eerste evaluatie, die soms verscheidene weken na de behandeling van bepaalde onderwerpen plaatsvindt. Dit is veel beter dan niets, want soms laat de tijd zelfs niet toe dat deze remediërende maatregelen worden getroffen. Maar dat neemt niet weg dat voorkomen zeer zeker doeltreffender is.

Meer twijfelachtige aanbevelingen

De onderzoekers van het IPP sluiten uiteraard af met hun bestaansredenen, d.w.z. aanbevelingen, in dit geval aan de Franse regering. In feite gaat het hier vooral over één centrale aanbeveling. Concentreer je op de volkse middens. Met andere woorden, neem beduidende maatregelen om de klassen te verkleinen in scholen die hoofdzakelijk worden bezocht door jongeren uit sociaaleconomisch achtergestelde middens. Zij bevelen dus niet aan dat dergelijke maatregelen over de ganse lijn worden genomen. Waarom niet? Hun argumenten zijn tweevoudig. Aan de ene kant zou het echt te veel kosten. Aan de andere kant zou dit de kwaliteit van de rekrutering van leerkrachten kunnen verminderen. Aangezien er veel meer leerkrachten nodig zouden zijn, loopt men het risico zich minder te bekommeren over hun competenties, vooral in tijden van schaarste, zoals ook in Frankrijk het geval lijkt te zijn. En ze voegen zelfs een laatste argument toe. Aangezien deze maatregelen duidelijk meer ten goede komen aan kinderen uit de volksklasse, zou het politiek "rendabeler" zijn om dit te doen en dat zou toelaten de ongelijkheden effectief te verminderen.

En ze eindigen met een zuiver economische overweging door te zeggen dat de maatregel op lange termijn zelfs winstgevend zou kunnen zijn voor de staat. Dit zou het geval zijn, zo berekenden zij, als de leerlingen die twee jaar hebben doorgebracht in een gesplitste klas later daardoor meer dan 1% extra loon verdienen.

Met Ovds staan we nogal kritisch tegenover deze overwegingen. Wat de laatste overweging betreft, zijn wij helemaal niet overtuigd. Het kapitalisme beloont bepaalde vaardigheden immers alleen als zij niet door iedereen worden gedeeld. Indien zij zouden worden gedeeld omdat iedereen hoger onderwijs volgt, dan spreekt het vanzelf dat deze vaardigheden hun economische waarde of althans hun concurrentiewaarde zouden verliezen en niet meer als zodanig zouden worden beloond.

Maar dit alles leidt ons weg van het punt waar het om gaat. Laten we teruggaan naar argumenten die voor ons fundamenteeler zijn. Ten eerste, de kosten, die zijn zeer reëel. Het enige antwoord dat daarop kan worden gegeven is natuurlijk dat van de politieke keuze. Zeggen dat onderwijs de prioriteit der prioriteiten is, zoals onze regeringen in Frankrijk en België doen, en zich vervolgens verschuilen achter de kosten, is niet erg coherent. Er is geen gebrek aan middelen in onze rijke landen, die nog nooit zoveel hebben geproduceerd (afgezien van de huidige gezondheids crisis, dat spreekt voor zich). Een rechtvaardig fiscaal beleid moet overheidsinvesteringen mogelijk maken daar waar ze noodzakelijk zijn en prioritair worden geacht zoals onderwijs.

Wat de strijd tegen ongelijkheden betreft, moet men de zaken globaal analyseren. De grootste oorzaak van de ongelijkheid op school is niet de klasgrootte, ook al is die belangrijk zoals we hebben gezien, maar de segregatie die op een scholenmarkt plaatsvindt. Ongelijkheid kan niet worden bestreden zonder deze markt aan te pakken en de segregatie die ze veroorzaakt. Bijgevolg, een oplossing waarbij alleen maatregelen worden genomen in de zogenaamde gettoscholen kan geen fundamentele oplossing zijn, aangezien het er juist om gaat de vorming van deze getto's te vermijden. In de tussentijd kunnen wij ons natuurlijk altijd de door het IPP bepleite oplossing voorstellen als een mogelijkheid om de onderwijsomstandigheden te verbeteren waar zij het moeilijkst zijn. Maar we mogen niet verhullen dat er een risico op perverse effecten bestaat. Het gevaar bestaat dat deze scholen door gezinnen uit de middenklasse worden aangewezen als absoluut te mijden scholen. Op een scholenmarkt is dit risico niet onbestaand en het gevolg zou dan zijn dat de segregatie wordt versterkt en dat de ongelijkheden mogelijk nog groter worden. Zoals we kunnen zien, is de weg naar de hel soms geplaveid met goede bedoelingen. Het enige argument dat in antwoord op dit laatste punt zou kunnen worden aangevoerd, is dat deze scholen om uiteenlopende redenen reeds goed bekend zijn en dat een nieuwe beleidsmaatregel hen zonder twijfel niet meer zou kunnen schaden. Om deze reden kan zonder twijfel de gerichte verminderingsmaatregel in eerste instantie aanvaardbaar worden geacht. Maar zeker niet als HET wondermiddel.

Jean-Pierre Kerckhofs

(1). Nico Hirtt, Kleinere klassen hebben een positief effect op het slagen op school, *De democratische school*, nr. 41, maart 2010.

<https://www.skolo.org/nl/2010/05/15/kleinere-klassen-hebben-een-positief-effect-op-het-slagen-op-school/>

Nico Hirtt, STAR-onderzoek (VS) en Blatchford (GB) bewijzen: kleinere klassen zijn gunstig om te slagen. *De democratische school*, nr 13, maart 2003.

<https://www.skolo.org/nl/2004/06/06/kleinere-klassen-werken-beter/>

Op het einde van dit artikel vind je meerdere referenties (links naar websites) over deze onderzoeken

(2) Finn, Jeremy D and Achilles, Charles M, Tennessee's Class Size Study: Findings, implications, misconceptions. Educational Evaluation and Policy Analysis, summer 1999

Molnar Alex, Smaller classes and educational vouchers: a research update, Keystone Research Center, june 1999

Krueger, Alan B, Whitmore, Diane M, The effects of attending a small class in the early grades on college attendance plans, Princeton University, april 9, 1999

(3) Long-Term Effects on Class Size, Frederiksson et al, 2012

(4) La taille des classes influence-t-elle la réussite scolaire ? , IPP, 2017